

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus ovat kannatettavia. Näiden tavoitteiden toteutuminen kohtaa kuitenkin haasteita, kun esitysluonnoksessa on yhtenä tavoitteena hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Toisaalta tavoitteiden toteutumista vaarantaa esitysluonnoksessa vahvasti esiin tuotu vammaispalvelulain toissijaisuus suhteessa sosiaalihuoltolakiin.

Soveltamisalan tarkentamisen yhtenä tavoitteena on lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla. Tämä tavoite vaatii vahvaa keskushallinnon ohjausta. Lisäksi yhdenvertaisten palvelujen saanti eri alueilla on epärealistinen johtuen hyvinvointialueiden maantieteellisestä erilaisuudesta, palvelujen valikoimasta, taloudellisista ja henkilöstöresursseista, vammaisten henkilöiden tarvitsemista yksilöllisistä palveluista sekä YK:n vammaisoikeussopimuksesta.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Muutosesityksissä painotetaan sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta ja sen 4 §:n selkeyttämistä siten, ettei palvelusta perittävä maksu vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Tämä väistämättä johtaa siihen, että asiakkaan etu jää toissijaiseksi ja hänen tarvitsemansa palvelut

toteutetaan sosiaalihuoltolain mukaisina, jolloin asiakkaan saamista palveluista voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain mukainen maksu.

Muutosehdotuksissa toistuvasti tuodaan esille sosiaalihuoltolain ensisijaisuutta ja sen mahdollisuuksia järjestää myös vammaisille/kehitysvammaisille henkilöille heidän tarvitsemiaan palveluja. Tähän liittyy riski, etteivät vammaisen/kehitysvammaisen saamat palvelut ole riittäviä eivätkä turvaa hänelle YK:n vammaisoikeussopimuksessa määritellyjä itsemääräämisoikeutta, yhdenvertaisuutta, täysimääräistä osallisuutta, esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Sen sijaan se saattaa pahimmillaan johtaa vammaisten/kehitysvammaisten henkilöiden syrjintään palvelujen järjestämisessä sekä heikentää heidän osallisuuttaan.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitetyt säännökset jättävät paljon tulkinnanvaraa käytäntöön. Esitysluonnoksessa korostuu sosiaalihuoltolain ensisijaisuus, mikä osin on ristiriitainen näiden kahden 2 §:n momentin soveltamisessa ja saattaa poissulkea vammaispalvelulain mukaisten palvelujen järjestämisvelvollisuuden.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jos vammaisen henkilö on saanut vammaislain ja kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisia palveluja nykyisen lainsäädännön mukaisesti, niiden on jatkettava myös vanhuusiässä. Vanhuspalvelu- ja sosiaalihuoltolaki eivät voi kaikissa tilanteissa turvata esim. kehitysvammaiselle vanhukselle hänen tarvitsemiaan yksilöllisiä palveluja. Yhdenvertaisuuslain mukainen positiivinen erityiskohtelu on säilytettävä myös ikääntyville vammaisille ja kehitysvammaisille.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esityksen mukaan muutoksella huomioitaisiin sosiaalihuoltolain alkuperäinen vaatimus asiakkaiden yhdenvertaisesta kohtelusta myös asiakasmaksujen osalta. Asiakkaiden yhdenvertaisuutta ei ole määritelty, vaan se jätetään tarkoituksellisesti avoimeksi. Nykyisen lain mukaiset maksuttomat vammaispalvelut ovat osaltaan tasanneet vammaisten ja ns. terveiden yhdenvertaisuutta johtuen siitä, että monella vaikeavammaisella ja kehitysvammaisella on tulotaso alempi kuin myöhemmin vammautuneella tai muilla sosiaalihuollon asiakkaalla.

Toisaalla esityksessä todetaan, ettei asiakasmaksujen lähtökohtaisesti tulisi olla osa palvelutarpeen arviointia, vaan arvioinnin tulisi määräytyä palvelulainsäädännön ja asiakkaan tarpeen mukaisesti ja asiakasmaksut ovat seuraus palvelutarpeen arvioinnin perustella myönnetystä palvelusta. Suuri vaara on, että tulevaisuudessa asiakkaan tarpeet jäävät toissijaiseksi ja asiakasmaksut määrittävät palvelutarpeen arviointia ja sitä, minkä lainsäädännön perusteella palvelut järjestetään.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

On hyvä, että se on kirjattu myös tulevaan vammaispalvelulakiin sen lisäksi, että jo sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa on vastaava säännös. Todellisuudessa tätä alentamista tai perimättä jättämistä koskevaa säännöstä hyvin harvoin noudatetaan, minkä vuoksi on tarpeellista antaa siitä hyvinvointialueille riittävän selkeät ohjeistukset. Myös asiakkaita on informoitava mahdollisuudesta saada alennusta tai jättää asiakasmaksu perimättä. Lisäksi se on tehtävä helpoksi.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hallituksen esityksessä tuodaan eri yhteyksissä selkeästi esiin se, että sosiaalihuoltolaki on ensisijainen laki vammaispalvelulakiin nähden. Tässä piilee vaara, että etenkin kehitysvammaiset henkilöt jäävät vaille niitä yksilöllisiä palveluja, joita he tarvitsevat vammansa ja kehitystasonsa perusteella ja jotka ovat perusteltuja heidän kuntoutuksensa kannalta. YK:n vammaisoikeussopimuksen periaatteet ovat esityksessä jääneet vähäiselle huomiolle.

Työsopimuslain soveltaminen myös kehitysvammaisten työtoimintaan siten kuin sosiaalihuoltolaissa on säädetty, on perusteltua.

Sen sijaan kehitysvammaisten työtoiminnan järjestämisen säännöksiä on tarpeen tarkentaa tai ohjeistaa selkeästi sen suhteen, milloin kehitysvammaisen työtoiminta on perusteltua järjestää sosiaalihuoltolain mukaisesti ja milloin vammaispalvelulain mukaisesti.

Hallituksen esittelyluonnoksessa todetaan sivulla 39 seuraavaa: Yhdenvertaisuus ei toteudu siten, että tarjotaan kaikille samaa palvelua, vaan palvelutarpeen arvioinnissa huomioidaan henkilön yksilöllinen palvelutarve, johon liittyy vammaispalveluiden osalta myös esimerkiksi palvelutarpeen poikkeaminen elämänvaiheessa tavanomaisesta avun ja tuen tarpeesta.

Tämä näkökulma on kannatettava ja sitä on syytä korostaa, koska hyvinvointialueiden ohjeistukset ja työkäytännöt ovat osoittaneet, että palveluja yhdenmukaistetaan hyvinvointialueen sisällä. Tähän liittyy vaara, että yksilöllisten palvelutarpeiden huomioiminen jää sivuseikaksi ja palvelutarjonta muuttuu kaikille samaa tai samankaltaista palvelua riippuen siitä, mitä ja miten hyvinvointialue järjestää vammaisille tarkoitetut palvelut.

Annemari Eskola
Oulun Kehitysvammaisten Tuki ry